

הגנת החי

העבודה מוגשת בחסות העמותה לנוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

בחרתי לכתוב את העבודה על נושא הגנת החי.

מגיל צעיר מאוד, אני זוכרת שאהבתי בעלי חיים (כלבים וסוסים במיוחד) ולכן נושא העבודה הוא נושא שאני מתחברת אליו רגשית ומאוד מסקרן אותי. אנו מגדלים בבית 2 כלבים וכן אקווריום ואם הדבר היה ביכולתי הייתי מאמצת כלבים נוספים.

כחלק מאהבתי לבעלי חיים התעניינתי בצער בעלי חיים ובעמותות השונות ואף התנדבתי תקופה לא קצרה בעמותת צער בעלי חיים במעלה אדומים. לכן כתיבת העבודה הייתה הזדמנות בשבילי להעמיק עוד יותר בחומר וללמוד דברים חדשים שלא ידעתי לפני כן.

כאמור נושא זה קרוב לליבי ומעניין אותי מאוד, חיפוש החומר, תהליך המחקר וכתיבת העבודה היו מעניינים ומשמעותיים עבורי ותהליך כתיבת העבודה נתן לי את ההזדמנות ללמוד את הנושא מקרוב.

תוכן העניינים

1	שער פנימי
2	שער חיצוני
3	הקדמה אישית
4	תוכן עניינים
5	מבוא
פרק ראשון: מעמד בעלי החיים במשפט	
6-8	א. מעמד בעלי החיים במשפט העברי
8-10	ב. מעמד בעלי החיים במשפט הישראלי
פרק שני - ניסויים מדעיים בבעלי חיים	
11-12	א. ניסויים מדעיים בבעלי חיים במשפט העברי
12-15	ב. ניסויים מדעים בבעלי חיים במשפט הישראלי
פרק שלישי – ציד בעלי חיים	
16-18	א. ציד בעלי חיים במשפט העברי
18-20	ב. ציד בעלי חיים במשפט הישראלי
21-23	פרק רביעי - השוואה
24	סיכום
25-26	ביבליוגרפיה

מבוא

בעבודה זו אדון בנושא הגנת החי. אחקור לעומק חוקים הנוגעים לבעלי החיים במשפט הישראלי כמו חוק הגנת חיית הבר, חוק הניסויים המדעיים וכו'.

במשפט העברי אדון בנושא הציוויים והאיסורים השונים, גם מתקופת התורה והמשנה וגם כאלו שפורשו על ידי רבנים בתקופות שונות.

כיוון שהגנת החי הוא נושא גדול המכיל בתוכו הרבה תתי נושאים בעבודתי בחרתי להתרכז בשלושה נושאים עיקריים: מעמד בעלי החיים במשפט, ציד בעלי חיים ועשיית ניסויים מדעיים בבעלי חיים.

כמו כן אערוך השוואה בה אציג את ההבדלים בין גישות המשפט השונות.

פרק ראשון – מעמד בעלי החיים במשפט

מעמד בעלי החיים במשפט העברי:

את הבסיס ליחס הדת כלפי היהדות אנו רואים בספר בראשית בפסוק כט': "ויאמר אלוהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע לכם יהיה לאכלה".

באופן כללי ניתן לראות כי המשפט העברי מכוון את האדם לנקוט בחמלה כלפי בעלי החיים. ביטויים לכך ניתן למצוא בציווים מהמקרא האוסרים על האדם לנקוט בצעדים מסוימים כלפי בעלי החיים כמו¹:

1. "כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזב תעזב עמו" (שמות

כג', ה) – ציווי להקל על הבהמה הנושאת משא כבד.

2. "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות, למען ינוח שורך וחמרך"

(שמות כג', יב') – ציווי לתת גם לבהמה לנוח בשבת.

3. "לא תחסום שור בדישו" (דברים כה', ד) – ציווי לתת לבהמה לאכול בזמן עבודה

ממשהא כאשר המשא הוא דבר מאכל.

1

<http://www.netanya.ac.il/ResearchCen/JewishLaw/AcademicPub/CriminalLaw/Pages/Violenceanimal.asp>
x

מציווים אלו עולה כי המשפט העברי חומל מאוד כלפי בעלי החיים ואוסר על האדם להתייחס אל בעלי החיים כאל חפצים אלא כאל יצורים חיים בעלי רגשות. ניתן לראות את דרך התייחסות זו גם בדבריהם של חז"ל שלמדו מהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" (דברים יא', טו') כי על האדם לתת מזון קודם כל לבהמתו ורק אחר כך יוכל לאכול בעצמו.

יחד עם זאת, צריך לזכור כי המשפט העברי דוגל באיזון בין הערכים והאינטרסים השונים, לכן זכות האדם למילוי צרכיו תגבר על איסור הפגיעה בבעלי החיים.

ביטוי לגישת איזון האינטרסים ניתן למצוא בנושא השחיטה הכשרה. למרות שהתורה מתירה לאכול בעלי חיים היא אוסרת גרימת צער להם במגוון דרכים: באיסור לאכול גדי בחלב אמו, באיסור לגזול מציפור את גוזליה לנגד עיניה ועוד...

הרמב"ם ראה באכילת בעלי חיים דבר טבעי אך הדגיש כי צריך למצוא דרך מיתה קלה תוך צמצום צערן של החיות.

לאיסור שחיטת בעל החיים ואת צאצאו באותו יום קבע הרמב"ם כי "אין הבדל בין צער האדם בכך וצער שאר בעלי חיים (מורה הנבוכים, חלק ג, פרק מח' (יב)) בנוסף הוא קבע כי המצווה לא לצער את בעלי החיים היא מהתורה ולכן היא דוחה כל מצווה שעלולה לבוא מפיהם של חכמים.

גם הרמב"ו הסכים אתו בעניין זה אך נימוקו היה שונה. הרמב"ו סובר כי אסור לשחוט את בעל החיים ואת הצאצא באותו היום כי ישנו רצון למנוע מהאדם להתאכזר וללמדו מידת רחמים ומידות טובות. (פירוש למצוות שילוח הקן בדברים, כב, ו (יח))

במשפט העברי כן יש מעמד לבעלי החיים במשפט ואת זאת ניתן לראות במשנה בסנהדרין (פרק א' משנה ד') אשר קובעת כי שור שהמית אדם נידון על ידי מושב של 23 דיינים.

עקרון צער בעלי החיים במשפט העברי הוא בעל חשיבות רבה אך הוא לא מעוגן מפורשות והוא לא באותו מעמד כמו חיי האדם שנעשו "בצלם האלוקים" (בראשית, פרק ט, פסוקים ה – ו) ולכן אכן ישנה התייחסות לצער בעלי החיים, אך תוך התחשבות בצרכי האדם בראש ובראשונה.

מעמד בעלי החיים במשפט הישראלי :

מעמד בעלי החיים במשפט הישראלי הוא כסוג של רכוש השייך לבעליו, דבר הניתן לראות ביכולת האדם לבצע בהם עסקאות. יחד עם זאת, המשפט הישראלי יוצר הבחנה בין קניין שהוא בעל חיים לבין קניין שהוא מקרקעין או מיטלטלין ומגביל את האדם לעשות בבעל החיים ככל העולה על רוחו.

את מעמד בעלי החיים במשפט הישראלי ניתן לראות בחוקים שנחקקו במהלך השנים :

1. החוק להגנת חיית הבר תשט"ו – 1955.
2. חוק צער בעלי חיים (ניסויים בבעלי חיים) תשנ"ד – 1994.
3. חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) תשנ"ד – 1994.

בחוקים אלו נדון בפרקים הבאים, אך חוקים אלו אינם הביטויים היחידים למעמד בעלי החיים שאנו יכולים למצוא במשפט הישראלי. ביטוי דומיננטי למעמד הוא בג"ץ

התנינים². בבג"ץ התנינים תבעה עמותת תנו לחיות לחיות את מפעלי נופש חמת גדר כיוון שאלו ביצעו מופעי ראוה בתנינים. במהלך המופעים כפי שמתואר בפסק הדין התנין טולטל, נמשך מצווארו, נהפך על גבו ועוד. בבג"ץ זה, כיוון שלא ניתן היה לקבל החלטה על סמך ההוראה המרכזית לצער בעלי חיים "לא יענה אדם בעל חיים, לא יתאכזר אליו ולא יתעלל בו בדרך כלשהי"³ קבע כבוד השופט חשין את שלושת היסודות המרכזיים שיוצרים את האיסור לצער בעלי חיים :

1. **היסוד העובדתי** – עובדה היא שנגרם סבל לבעל החיים, ללא הבחנה בין סבל קל לחריף.

2. **היסוד הנפשי** – האדם מודע לכך שבמעשיו הוא גורם סבל לבעל החיים.

3. **היסוד המשפטי** – נורמטיבי – האם ישנו צידוק לגרימת הסבל. סבל שאינו מוצדק ושאינו לצורך יהווה התעללות.⁴

כיצד ניתן לקבוע מהו סבל מוצדק? באמצעות מבחן אשר מקביל למבחן שבו נמדדת חוקיותם של חוקים הפוגעים בזכויות האדם (פסקת ההגבלה):

1. על גרימת הסבל לשרת מטרה ראויה
2. על האמצעי של גרימת הסבל להתאים להשגת המטרה הראויה
3. יש למזער את הסבל למינימום ההכרחי כדי להשיג את המטרה הראויה
4. יש לקיים יחס של מידתיות בין הסבל לבין המטרה
5. לא כל מטרה שולית תצדיק גרימת סבל חריף לבעלי-חיים .

---

² רע"א 1684\96 עמותת "תנו לחיות לחיות" נ' מפעלי נופש חמת גדר בע"מ, פ"ד נ"א(3), 832 (1997)

³ סעיף 2 (א) חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (תשנ"ד - 1994)

⁴ מאמר מעמד בעלי החיים במשפט יוסי וולפסון

בסופו של דיון, אסר בית המשפט על המשך קיום המופעים.

למרות שנטיית המשפט הישראלי היא בתפיסת בעלי החיים כקניין, בבג"ץ זה אנו רואים כיצד תפיסת בעל החיים כבעל זכויות גברה על תפיסת בעל החיים כקניין. מעמד בעלי החיים במשפט הישראלי כיום הוא למעשה דרך ביניים בין שתי תפיסות אלו כאשר זכויות הקניין של הבעלים גוברות במעט. יחד עם זאת, ישנה מגמה כיום הנותנת משקל רב יותר לזכויות בעלי החיים⁵.

<http://anonymous.org.il/art77.html>⁵

פרק שני – ניסויים בבעלי חיים

ניסויים מדעיים בבעלי חיים במשפט העברי :

איסור צער בעלי חיים בניסויים מדעיים במשפט העברי מגיע מן מהתורה, והוא חל כאשר הדבר נעשה ללא תועלת לבני האדם אלא כאשר האדם מצער את החיה לחינם, ובידו למנוע את הצער ולהביא את התועלת הדרושה לאדם גם בלי תוספת צער. לאיסור זה יש כמה היבטים :

1. **כאשר לאדם תהיה תועלת מהניסוי** – אם האדם יוכל להפיק תועלת מהניסוי כמו למשל צרכי רפואה אז הוא רשאי לעשותה, בהתאם ליסוד הכתוב "כל שתה לרגליו".
עם זאת, האדם חייב להקפיד למעט ככל הניתן את הצער שיגרם לבעל החיים בניסוי, ואת זה ניתן ללמוד מציווי התורה לשחוט את בעלי החיים בסכין בדוקה ונקודה מסוימת בצוואר.
2. **כאשר אין יותר תועלת לאדם בניסוי** – כאשר האדם מיצה את כל התועלת שהוא יכול להפיק מהניסוי אסור להמשיך בניסוי ובגרימת הצער לבעל החיים, כיוון שזה אסור מהתורה.
3. **כאשר לא הייתה מעולם תועלת בניסוי** – אסור לאדם לבצע ניסויים בבעלי חיים שלא יוכל להפיק מהם תועלת, כמו שנכתב "ורחמיו על כל מעשיו".

מכאן ניתן להסיק שאכן ישנו איסור מן התורה על עשיית צער לבעלי חיים במהלך ניסויים מדעים אך הוא חל רק כאשר האדם לא יכול להפיק תועלת מהניסוי, אם כן ישנה תועלת בניסוי, אזי האדם רשאי לגרום צער לבעל החיים, וכמובן להשתדל תמיד שלא לגרום צער מיותר לבעל החיים⁶.

הענישה -

אדם אשר ביצע ניסויים בבעלי חיים שלא לצורך – עתיד הקב"ה לתבוע עלבון של כל בעל חיים אם נעשה בחינם ללא צורך מיוחד לאנושות.

ניסויים מדעיים בבעלי חיים במשפט הישראלי :

החוק הישראלי לעריכת ניסויים בבעלי חיים⁷ מגדיר כמה כללים שרק כאשר הם מתקיימים, ניתן לבצע ניסויים בבעלי חיים :

1. סעיף 8 לחוק בסעיף קטן ב' קובע כי: "מספר בעלי החיים בניסוי יוגבל למספר הקטן ביותר הדרוש לביצוע הניסוי" – כלומר יש לבצע את הניסוי על המינימום האפשרי הנדרש של בעלי החיים וזאת כדי לצמצם ככל הניתן את מספר בעלי החיים שיגרם להם סבל .

סעיף קטן ג' באותו סעיף קובע כי: "ניסויים בבעלי חיים ייערכו תוך הקפדה על מזעור הכאב והסבל שייגרמו להם".

כלומר, בהכללה ניתן לומר שסעיף שמונה בחוק צער בעלי חיים – ניסויים, מבין כי לא ניתן לאסור לגמרי את הניסויים בבעלי החיים, ולכן מנסה למזער ככל הניתן

---

⁶ ניסויים מדעיים לאור ההלכה – הרב נ.צ. פרידמן, ספר אסיא א' 1979
⁷ חוק צער בעלי חיים (ניסויים בבעלי חיים), התשנ"ד – 1994

את הצער שנגרם להם. אם בהגבלת מספר החיות שעליהם נערך הניסוי או אם ביצירת החובה למזעור הנזקים שנגרמים להם.

2. סעיף 9 לחוק קובע כי: "לא יינתן היתר לעריכת ניסויים בבעל חיים אם ניתן להשיג את מטרת הניסוי בדרכים חלופיות סבירות".

כלומר, בסעיף זה המחוקק מבהיר כי למעשה ניסויים בבעלי חיים הם המוצא האחרון, שיתאפשר רק לאחר הבנה שלא ניתן להשיג את המטרה שלשמה נעשה הניסוי, בדרכים חלופיות.

3. בנוסף, סעיף 10 לחוק זה קובע כי: "לא ייערך ניסוי לבדיקת מוצרי קוסמטיקה, שאינם לצורכי בריאות, ולחומרי ניקוי".

כלומר, ברור לכל שהניסויים יעשו רק לצרכים הכרחיים שלא ניתן להסתדר בהם בלעדיהם כמו רפואה ולא לצרכי מותרות כמו קוסמטיקה. בנוסף סעיף זה קובע שלא ניתן לערוך בדיקות של חומרי ניקוי על בעלי חיים וזאת כיוון שחומרי הניקוי מכילים חומרים רעילים שאם ייבדקו על בעלי חיים, יגרמו להם לצער מיותר – בדיוק מה שהמחוקק מנסה למנוע.

4. בסעיף 11 סעיף קטן א' נקבע כי: "ניסויים בבעלי חיים ייערכו רק על ידי חוקר מוסמך במוסד שאושר על ידי המועצה ובהתאם לכללים שהיא קבעה".

המחוקק קבע זאת על מנת שכל הניסויים יהיו בפיקוח ויערכו על ידי אדם מקצועי – שיודע בדיוק מה לעשות מבלי לגרום לבעלי החיים סבל לא נחוץ בגלל אי ידיעתו או הבנתו בנושא.

יתרה על כך, החוק מגדיר במדויק מהם הכללים שבהם כל מוסד נדרש לעמוד אם הוא מעוניין לבצע ניסויים בבעלי חיים, בהתאם לסעיף 12 בחוק :

" (1) המוסד הכין קובץ הנחיות כתובות, המחייבות את העובדים, אשר אושרו על ידי המועצה, בדבר החזקת בעלי חיים, סדרי העבודה במוסד, נהלי בטיחות, שיטות הרדמה, הטיפול בבעלי חיים, המתתם, סילוקם על פי כל דין, תוך שימת לב למניעת פגיעה באיכות הסביבה, והדרכה לעובדים.

(2) במוסד מועסק רופא וטרינר אשר מפקח על בריאות בעלי החיים ורווחתם, נותן להם טיפול רפואי, מופקד על מניעת מחלות, על הקטנת סבלם של בעלי חיים לפני, בעת ולאחר גמר הניסויים, על המתתם במידת הצורך, ואשר מדריך את סגל העובדים בנושאים אלה. "

המחוקק מגביל את המוסדות המותרים לעשיית ניסויים כדי שבסופו של תהליך יערכו ניסויים רק במוסדות מקצועיים, הערוכים מבחינת צוות ציוד לעריכת ניסויים מסוג אלו, אשר יודעים כיצד לטפל בבעלי החיים, למזער את סבלם לאחר הניסוי ולטפל לאחר הניסוי בנזק שנגרם.

בנוסף המחוקק ממנה מועצה שתהיה אחראית על אכיפת הכללים ונתינת ההיתרים. הוועדה תכלול שלושה אנשים לפחות, שאחד מהם יהיה רופא וטרינר ואלה יגישו המוסדות המעוניינים את המסמכים הדרושים כדי לקבל היתר לעריכת ניסויים בבעלי חיים, בהתאם לסעיף 13 בחוק:

" א. המועצה תמנה מבין חבריה ועדה, המוסמכת להתיר ניסויים בבעלי חיים, בת שלושה חברים לפחות ובהם רופא וטרינר אשר יכהן כיושב ראש, חוקר מתחום מדעי החיים או הרפואה וחבר אחד שלא מתחום מדעי החיים או הרפואה.

ב. פנייה לוועדה בבקשה לאישור ניסוי תכלול בין היתר –

- (1) מידע כללי על מטרת הניסוי ומהלכו המתוכנן;
- (2) הצעה מפורטת של תכנית הניסוי;
- (3) טעמים לצורך בביצוע הניסוי וחלופות אפשריות, אם קיימות כאלה."

המחוקק מבדיל את מערכת הניסויים האזרחית ממערכת הניסויים במערכת הביטחון, שר הביטחון יקים וועדה מיוחדת אשר תפעל לפי חוקי המועצה הכללית ותפקח על הניסויים בבעלי חיים הנעשים במסגרת מערכת הביטחון, בהתאם לסעיפים 18 ו-20 בחוק :

סעיף 18- " שר הביטחון ימנה ועדה לניסויים בבעלי חיים במערכת הביטחון שבראשה יעמוד רופא וטרינר וחברים בה יהיו חוקר מתחום מדעי החיים, רופא מורשה כמשמעותו בפקודת הרופאים [נוסח חדש], תשל"ז-1976, משפטן, בעל תואר אקדמי במדעי החברה או הרוח ונציג ציבור שאינו עובד מדינה ואינו עוסק בניסויים בבעלי חיים, אשר ימונה לאחר התייעצות במועצה."

סעיף 20 – "הועדה תונחה, ככל האפשר, על ידי הכללים שקבעה המועצה ואולם היא תהיה רשאית לסטות מהכללים האמורים ומתקנות שהותקנו מכוח חוק זה, אם השתכנעה, מנימוקים שיירשמו, כי הסטייה הכרחית מטעמים של בטחון המדינה."

הענישה –

כל אדם או מוסד אשר יבצע ניסויים בבעלי חיים שלא בהתאם לחוק זה, ייענשו על פי סעיף 23 סעיף קטן 1 לחוק :

"העושה אחת מאלה, דינו - מאסר שנה, ובעבירה נמשכת - קנס נוסף בשיעור מחצית הסכום הנקוב בסעיף 61(ג) לחוק העונשין, תשל"ז-1977, לכל יום שבו נמשכה העבירה:

(1) ערך ניסויים בבעלי חיים ללא היתר או חרג מהיתר שניתן לו " .

פרק שלישי – ציד בעלי חיים

ציד בעלי חיים במשפט העברי :

במקרא ישנה הסתייגות מסוימת בנושא ציד של בעלי חיים , ניתן לראות זאת באמירה של הקב"ה לאדם: " ויאמר אלוהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה " (בראשית א' , כט) כלומר האדם הורשה לאכול רק מהצומח ולא הורשה לצוד חיות למען אכילת בשר. רבי יוסף אלבו טוען כי נאסר על האדם לאכול מן החי בגלל האכזריות בדבר. בתקופה של נוח ובניו כן הייתה מותר אכילת בשר ויש פרשנים המסבירים זאת בכך שבתקופת נוח הייתה הדרדרות מוסרית ולכן הותר להם לאכול בשר.

את האיסור לאכילת בשר בגלל הבעיה המוסרית שבדבר אפשר לראות גם בדיני הכשרות שמגבילים את האדם באכילת בעלי חיים.

לעומת ציד למטרות אכילה , כמעט ואין דיונים בנוגע לציד למטרות שעשוע, וזאת כיוון שיהודים לא נהגו לעסוק בציד מסוג זה.

יחד עם זאת , כן יש לכך התייחסות במקורות התלמוד והמדרש, שאוסרים על ציד למטרות שעשוע, אך יכול להיות שזאת כיוון שהרבנים חוששים מההשפעה החברתית שמתלווה לציד כזה ולא ממעשה הציד עצמו.

גם בספרות השו"ת אנו רואים את האיסור על ציד למטרות שעשוע בעיקר בגלל האכזריות שבדבר.

ניתן לראות את האיסור בדבריו של ר' שאול הלוי מורטירא שכתב: "כי הצידה יהיה דוגמת מלכי העושקים, כי ילכדו החיות ומיתום ויגורו בהם הכלבים בלי חמלה, וכל כן היא אסורה בתורתנו, כי ממנה תיולד האכזריות, וכל כך גדולה האזהרה בזה כי צווה ה' כי החיות והעופות אשר יצודו ויתפסו חיים יכסו את דמם כאילו שפכו דם נקי שצריך לכסותו".

עוד תשובה שבה ניתן לראות את האיסור לציד היא תשובתו של הר' יחזקאל לנדא שכתב כתגובה לשאלה שנשלחה לו את הדברים הבאים: "ואמנם אני מאוד תמה על גוף הדבר, ולא מצינו איש ציד רק בנמרוד ובעשו, ואין זה דרכי בני אברהם יצחק ויעקב... ואיך ימית איש ישראלי בידיים בעלי חיים בלי שום צורך רק לגמור חמדת זמנו להתעסק בצידה?"

הר' יחזקאל לנדא שולל את הציד למטרות שעשוע אך אינו שולל את הציד למטרות פרנסה: "הרי שוחטין בהמות וחיות ועופות וממיתים דגים לצורך האדם... וכל בעלי חיים ניתנו לאדם לכל צרכיו. אבל מי שאין זה לצורך פרנסתו, ואין עיקר כוונתו כלל בשביל פרנסתו, הוא אכזריות".

בנוסף הר' יחזקאל לנדא מביא גיבוי לתשובתו בכך שהוא טוען שכדי לצוד יש להיכנס ליערות ולסכן את חיי האדם, ואם זה לא צורך קיומי כמו פרנסה, הרי שהאדם עובר על "ונשמרתם מאוד".

– הענישה

הענישה לאדם אשר עבר על איסור הציד נתונה במחלוקת, כיוון שלא ברור מהו מקור האיסור. יש גישה הסוברת כי האיסור הוא איסור "לא תעשה" ואז העונש הוא עונש מלקות ויש גישה הסוברת כי האיסור הוא איסור "עשה" ואז אין מקום להעניש על פי הדין. גישה נוספת טוענת כי האיסור הוא מדרבנן ולכן אין מקום להענישה מן הדין אבל כן ניתן לתת ענישה גופנית מדרבנן. גישה זו היא למעשה גישה המאזנת בין גישת איסור "אל תעשה" לבין גישת איסור "עשה".

ציד בעלי חיים במשפט הישראלי :

הציד בישראל מוסדר על ידי החוק להגנת חיות הבר, התשט"ו, ⁸ 1955. חוק זה מגדיר בעיקר את החיות האסורות לציד, את המקומות והשיטות האסורים ואת הענישה בעבירה על חוק זה.

סעיף 1 לחוק (תיקון מס' 2 תש"ן 1990) מגדיר את החיות הבאות :

1. "חיית בר" – יונק, עוף, זוחל או דו-חיים, או כל חלק ממנו, או תולדה שלו, שמקורו בשטח המדינה או מחוצה לו, שאין טבעו לחיות במחיצתו של אדם;
2. "חיית בר מטופחת" – מין, תת מין או זן של חיית בר, שטופח או פותח לצרכי גידולו בשביה למטרות מסחר, והוכרז על ידי שר החקלאות ככזה;
3. "מזיק" – חיית בר ששר החקלאות הכריז עליה שהיא מזיק;
4. "ציד" – חיית בר ששר החקלאות הכריז עליה שהיא ציד;
5. "חיית בר מוגנת" – חיית בר שאינה ציד, מזיק או חיית בר מטופחת;

---

⁸ החוק להגנת חיית הבר, תשט"ו - 1955

בסעיף 2 לחוק נאמר כי "לא יצוד אדם ציד או חיית בר מוגנת, אלא ברישיון ציד או בהיתר על פי סעיף 3".

כלומר, המחוקק יוצר הפרדה בין חיות שטבען לחיות במחיצת האדם ואותן אסור לצוד בכלל לבין חיות שהוכרזו על ידיו כחיות בר (יונק, עוף, זוחל או דו חיים שאין טבעו לחיות במחיצת האדם) או כחית ציד ואותן כן מותר לצוד אך רק עם היתר מיוחד.

בסעיף 3 לחוק מפורטות הסיבות שבגין יינתן היתר לציד:

"שר החקלאות רשאי להעניק רישיון לשם צידת ציד, ולהתיר, בהיתר צידה כללי או מיוחד, צידת חיית בר מוגנת למטרות מדעיות, לרבייה, לשמירת האיזון בטבע, למניעת נזקים לחקלאות, למניעת סכנה לאדם או לחי ולמניעת מחלות מידבקות בהם."

שני סעיפים לאחר מכן, בסעיף 5, מובאות השיטות שבהן אסור לצוד גם אם ישנו היתר:

"לא יצוד אדם ציד בשיטות ובאמצעים אלה:

- (1) סנוור באורות;
- (2) הרעלה;
- (3) המום בסמים משכרים;
- (4) רדיפה בכלי תחבורה ממונע;
- (5) שימוש בחומרי נפץ;
- (6) שימוש במלכודות, ברשתות או בדבק;

(7) שיטות ואמצעים אחרים ששר החקלאות אסר עליהם בתקנות. "

כלומר מסעיף זה אנו רואים, שהמחוקק, אפילו אם נתן היתרים לציד, אין משמעות הדבר שהציד יכול לעשות כל העולה על רוחו אלא הוא צריך להימנע מלצוד בשיטות האסורות שיכולות לגרום צער רב לבעל החיים הניצוד, ולכן המחוקק הוציא אותן אל מחוץ לחוק.

הענישה –

סעיף 14 לחוק מגדיר במדויק את העונש שיוטל על העובר על חוק זה :

" (א) העובר עבירה על פי חוק זה או על תקנה שהותקנה לפי סעיף 16 למעט על פי פסקה (2), או העובר על תנאי מתנאי רישיון או היתר שניתן על פי חוק זה, דינו, אם אין הוראה אחרת בחוק זה, מאסר שנה אחת או קנס.

(ב) העובר עבירה לפי הוראות הסעיפים 2, 3 ו-4 דינו – מאסר שנתיים או כפל הקנס האמור בסעיף 61(א)(3) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

(ב1) העובר על תקנה שהותקנה לפי סעיף 16(2), דינו – מאסר שנתיים או

קנס.

(ג) הייתה העבירה עבירה נמשכת, רשאי בית המשפט, בנוסף על העונש לפי סעיפים קטנים (א) או (ב), להטיל קנס כאמור בסעיף 61(ג) לחוק העונשין, תשל"ז-1977, או מאסר נוסף של יומיים לכל יום שבו נמשכת העבירה, וזאת מן היום שבו קיבל הנאשם הודעה בכתב מרשות שמורות הטבע או מיום הרשעתו בדיון."

הענישה לעובר חוק זה לפי התיקון האחרון תשס"ט 2008 היא שנתיים מאסר או קנס, ואם תימשך העבירה רשאי בית המשפט לתת יומיים מאסר על כל יום בו נמשכה העבירה או להטיל קנס נוסף.

ניתן לראות כי הענישה היא יחסית קלה ולכן ישנם ארגונים הפועלים למען בעלי חיים הטוענים כי ישנו צורך להגברת הענישה.

פרק רביעי – השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי בנושא הגנת החי:

ניתן לראות כמה הבדלים מרכזיים בין שתי גישות המשפט השונות – גישת המשפט העברי וגישת המשפט הישראלי ביחס להגנת החי.

ההבדל המהותי שניתן לראות בין שתי גישות המשפט ביחס למעמד בעלי החיים במשפט הוא זכות העמידה של בעל החיים. במשפט הישראלי בעל החיים אינו יכול לתבוע ואינו במשפט העברי אנו רואים כמה דוגמאות להתרחשויות מסוג זה (בעיקר במשנה).

בשתי גישות המשפט היחס לבעלי החיים הוא איזון בין צרכי האדם לבין גרימת צער מיותר לבעלי החיים. שתי גישות המשפט מסכימות כי אין לגרום סבל מיותר לבעל החיים אם ניתן למלא את צרכי האדם בדרכים חלופיות וכי גרימת הצער תותר רק כאשר הדבר חיוני עד מאוד לאדם ולהישרדותו.

נושא אכילת בעלי החיים והשחיטה נקבע כבר במשפט העברי וגם כיום מתנהלים לפי אותם חוקים ואיסורים – לא אוכלים גדי בחלב אימו, מחפשים את דרך המיתה הקלה ביותר וכו'...

כאשר שתי גישות המשפט באות לדון בנושא ניסויים מדעיים בבעלי חיים, ישנם הבדלים מהותיים ביניהן:

במשפט העברי ניתן לראות כי כל אדם יכול לבצע ניסויים בבעלי חיים – וזאת בתנאי שיש בהם תועלת, בניגוד למשפט הישראלי ששם ישנם כללים מסוימים שחובה לעמוד בהם כדי לקבל היתר לעריכת ניסויים.

במשפט העברי העונש לאדם שעבר על הכללים מתבסס על יראת הקב"ה ועל האמונה החזקה שכולם נבראו בצלמו – גם בני האדם וגם החיות, ואילו במשפט הישראלי העונש מוגדר מאוד והוא יותר גשמי מאשר רוחני.

בשתי גישות המשפט – גישת המשפט הישראלית וגישת המשפט העברי עריכת הניסוי מותרת רק אם הניסוי הכרחי ויגרום לתועלת לאדם, ניסוי שלא ניתן להשיג את מטרתו בדרכים חלופיות .

בנושא ציד בעלי חיים ניתן לראות כי במשפט הישראלי מוגדר בדיוק אילו חיות מותר לצוד ובאיזה אזורים ואילו במשפט העברי האיסורים הם פרשנויות שונות של ציווי הניתן במקרא.

עניין זה מתבטא גם בענישה, במשפט הישראלי הענישה היא ברורה בהתאם לסוג העבירה ואילו במשפט העברי כיוון שלא ידוע במדויק מהיכן הגיע האיסור, ישנן גישות שונות הדנות בסוג העונש שעל עובר העבירה לקבל.

בנוסף הציד במשפט העברי נאסר בעיקר בגלל האכזריות שבדבר וכיוון שכדי לצוד היו צריכים האנשים לסכן את חייהם. במשפט הישראלי הדבר נאסר כיוון שהמחוקק מנסה להגביל את הדרכים בהן יכול להיגרם צער לבעלי החיים, כגון ציד לא מבוקר .

לסיכום, ניתן לראות כי שתי גישות המשפט באות במטרה להגן על בעלי החיים ולצמצם ככל הניתן את הצער הנגרם להם. יחד עם זאת, שתי הגישות מסכימות כי צורכי האדם קודמים לצורכי בעלי החיים וכי אם צריך לגרום סבל לבעל החיים על מנת להשיג מטרה חיונית לאדם, אזי מותר לאדם לגרום לבעל החיים סבל והוא לא עובר על שום חוק או עבירה.

אנו רואים שבגישת המשפט העברי הענישה היא יותר דתית, האיסורים הם איסורים מן המקרא והענישה תגיע בסופו של דבר מן הקב"ה ואילו במשפט הישראלי החוקים הם חוקים שנחקקו לאחר דיונים רבים על ידי המחוקק והענישה היא יותר חומרית, שנות מאסר, קנסות וכדומה..

היחס לבעלי החיים בשתי גישות המשפט שונה בדברים מסוימים ודומה באחרים, אך המטרה העיקרית של שתי גישות המשפט היא להקל ככל הניתן את הצער הנגרם לבעלי החיים וליצור איזון בין צרכי האדם לצרכי בעלי החיים.

פרק שישי - סיכום

בעבודה זו חקרתי היבטים שונים בהגנת החי בשתי גישות המשפט – העברי והישראלי. קראתי על חוקים שונים שנחקקו בישראל במהלך השנים על מנת להגן על בעלי החיים וקראתי על ציוויים שונים מהתורה, המשנה והתלמוד שבאו לחנך את האדם להתנהג בחמלה כלפי בעלי החיים.

אומנם התמקדתי בעבודתי רק בשלושה נושאים עיקריים, אך ברור לכל כי הגנת החי הוא נושא מורכב המכיל הרבה מאוד תתי נושאים בתוכו, וכי לא יכולתי לדון בהם כולם בעבודתי.

תהליך איסוף החומר לעבודה סיקרן אותי מאוד ולמדתי דברים חדשים בנושא חוקים וציוויים שונים אשר לא היה ידוע לי עליהם קודם לכן.

נהייתי מאוד לקרוא בנושא, לתמצת את עיקרי הדברים ולראות את השוני והדמיון בין שתי גישות המשפט, ששונות בכל כך הרבה היבטים אף על פי שגישת המשפט הישראלי מתבססת בחלקה על גישת המשפט העברי.

ביבליוגרפיה

משפט ישראלי

חקיקה:

1. החוק להגנת חיית הבר, תשט"ו - 1955
2. חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים), תשנ"ד - 1994
3. חוק צער בעלי חיים (ניסויים בבעלי חיים), התשנ"ד – 1994

פסיקה:

1. רע"א 1684\96 עמותת "תנו לחיות לחיות" נ' מפעלי נופש חמת גדר בע"מ, פ"ד נ"א(3), 832 (1997)

מאמרים:

1. מאמר מעמד בעלי החיים במשפט יוסי וולפסון
2. ניסויים מדעיים לאור ההלכה – הרב נ.צ. פרידמן, ספר אסיא א' 1979

אתרי אינטרנט:

1. אתר אנונימוס – עמותה לשמירה על זכויות בעלי החיים

<http://anonymous.org.il/art77.html>

2. אתר המכללה האקדמית נתניה

<http://www.netanya.ac.il/ResearchCen/JewishLaw/AcademicPub/CriminalLaw/Pages/Violenceanimal.aspx>

משפט עברי

ספרות הפסיקה :

1. משנה (פרק א משנה ד)
2. רמב"ם (מורה הנבוכים חלק ג , פרק מח (יב))
3. רמב"ן (פירוש למצוות שילוח הקן בדברים , כב , ו (יח))

ספרות השו"ת:

1. ר' יחזקאל לנדא
2. ר' שאול הלוי מורטירא